Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Факультет філології, психології та педагогіки
Кафедра образотворчого мистецтва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього рівня «магістр» на тему:
живописна композиція

«Сім миттєвостей Полтави»

Виконала: студентка 6-го курсу,
спеціальності
023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»,
освітньої програми «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»
освітнього рівня «магістр»
Здобувачка:

(підпис)
НОСИК Валерія Романівна
(прізвище та ініціали)
Завідувач кафедри образотворчого мистецтва
к.м.,доц. Зіненко Тетяна Миколаївна
Керівник: ст. викл. Бернацький Ю.Б.

(підпис)

Полтава, 2026

ВСТУП

Магістерська кваліфікаційна робота присвячена створенню та художньо-теоретичному осмисленню серії ліногравюр «7 миттєвостей Полтави», у якій міський простір постає як художній образ, наповнений емоційним, культурним та історичним змістом. Полтава розглядається не лише як архітектурне середовище, а як багатошаровий простір пам’яті, особистих вражень і візуальних асоціацій автора, що формують індивідуальне художнє бачення міста та визначають характер образного вирішення серії.

Актуальність теми зумовлена зростанням інтересу до проблематики локальної ідентичності, урбаністичного середовища та традиційних естампних технік у сучасному образотворчому мистецтві. В умовах глобалізаційних процесів і уніфікації візуального простору особливої ваги набуває звернення до конкретного міського середовища як носія культурної пам’яті, історичних нашарувань та індивідуального досвіду. Міський пейзаж у графіці дедалі частіше стає засобом особистісного художнього висловлювання, поєднуючи документальність реального простору з авторською інтерпретацією, емоційною оцінкою та суб’єктивним переживанням середовища.

У сучасному мистецтві місто постає не лише як об’єкт зображення, а як складна система знаків і символів, що відображає соціальні, культурні та психологічні процеси. Архітектурні мотиви, вуличні простори, фрагменти міського ландшафту у графічних творах часто набувають метафоричного звучання, стаючи засобом осмислення часу, пам’яті та ідентичності. Саме через образ міста художник має можливість зафіксувати миттєвий стан простору, передати атмосферу місця та власне емоційне ставлення до нього.

Особливу роль у такому художньому осмисленні відіграє серійність як принцип побудови графічного твору. Серія дозволяє розгорнути тему у часі,

показати різні аспекти одного мотиву, створити цілісний візуальний наратив. У контексті даної магістерської роботи серійність виступає не лише формальним прийомом, а концептуальною основою, що забезпечує єдність художнього задуму та послідовність образного розвитку. Кожна ліногравюра фіксує окрему «миттєвість» міського життя, водночас формуючи загальний образ Полтави як емоційно насиченого простору.

Ліногравюра як різновид друкованої графіки зберігає актуальність у сучасному мистецькому процесі завдяки поєднанню традиційних технічних прийомів і широких можливостей для авторського експерименту з фактурою, композицією та світлотіньовими контрастами. Техніка високого друку дозволяє досягти виразної узагальненості форми, чіткої силуетності та декоративної цілісності зображення. Разом із тим ліногравюра надає простір для індивідуальних рішень у роботі з матеріалом, зокрема використання нестандартних основ, ручно створених фонів та експериментальних способів друку.

Важливою складовою дослідження є звернення до матеріальності графічного твору та ролі ручної праці у формуванні художнього образу. У сучасному мистецтві, де цифрові технології відіграють значну роль, звернення до традиційних друкованих технік набуває додаткового змістового навантаження. Фактура, слід різця, нерівномірність відбитку стають не недоліками, а повноцінними художніми засобами, що підсилюють емоційне сприйняття твору та підкреслюють його унікальність.

Серія ліногравюр «7 миттєвостей Полтави» постає як спроба поєднати традиції графічного мистецтва з сучасним авторським баченням міського простору. Через узагальнені образи впізнаваних локацій міста створюється візуальний образ Полтави, що функціонує на перетині особистої пам’яті автора та колективного культурного досвіду. Таким чином, робота спрямована не лише

на створення художнього продукту, а й на теоретичне осмислення можливостей сучасної графіки у репрезентації міського середовища.

Мета дослідження:

Метою магістерської роботи є створення серії авторських ліногравюр, об’єднаних єдиною концепцією, а також аналіз художньо-образних і технічних особливостей їх виконання на прикладі серії «7 миттєвостей Полтави».

Завдання дослідження

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачається розв’язання таких завдань:

– проаналізувати теоретичні підходи до зображення міського пейзажу в графічному мистецтві;

– дослідити особливості серійності як форми організації графічного твору;

– визначити роль міського простору як носія пам’яті та локальної ідентичності;

– проаналізувати художньо-образні засоби, використані у серії ліногравюр;

– охарактеризувати технічні прийоми виконання ліногравюр та використані матеріали;

– обґрунтувати концепцію серії «7 миттєвостей Полтави» та її образну цілісність;

– визначити перспективи подальшого розвитку серії як мистецького проєкту.

Об'єкт дослідження:

Об’єктом дослідження є міський пейзаж у графічному мистецтві.

Предмет дослідження:

Предметом дослідження є художньо-образні та технічні особливості ліногравюри у серії «7 миттєвостей Полтави».

Структура роботи:

Пояснювальна записка складається з таких структурних одиниць, як «зміст», «вступ», «теоретичні засади дослідження», «концепція та художньо-технічні особливості», «технологічна частина», «економічна частина», «охорона праці», «висновок», «список використаних джерел», «додатки», всього налічує 45 сторінок .

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Графіка як вид образотворчого мистецтва

Графіка є самостійним видом образотворчого мистецтва, що відрізняється лаконічністю засобів виразності та високою концентрацією образу. В основі графічного мистецтва лежить робота з лінією, плямою, контрастом світла і тіні, що формують композиційну структуру твору та визначають його емоційний характер [2, с. 18].

Особливістю графіки є здатність передавати художній образ за допомогою мінімального набору засобів: лаконічної лінії, точного розташування плям та взаємодії чорного і білого. Як зазначає Г. Островський, графічне мистецтво ґрунтується на активній взаємодії світлих і темних площин, що створює ритмічну організацію площини і підсилює емоційний ефект твору [7, с. 41].

Важливе місце у графіці посідають естампні техніки, які дозволяють створювати серійні твори, зберігаючи при цьому індивідуальність художника. Серійність у графіці дає можливість досліджувати тему через варіації образів, розкриваючи різні грані художнього задуму [1, с. 56].

Графіка також характеризується високим рівнем узагальнення форми та концентрацією образу, що робить її ефективним засобом художнього висловлення і створення метафоричних образів. Завдяки своїй структурі та технічним особливостям графіка здатна поєднувати декоративність, експресивність і концептуальну глибину, що особливо важливо у серійних проєктах та дослідженні міського простору.

Сучасна графіка продовжує традиції класичних видів мистецтва, водночас активно експериментує з матеріалами та техніками, поєднуючи класичні підходи з інноваційними методами, що дозволяє створювати нові художні ефекти та розширювати межі виразності [10, с. 34].

Таким чином, графіка як вид образотворчого мистецтва поєднує точність, узагальнення та емоційність, що робить її ефективним інструментом для дослідження міського пейзажу та створення серій авторських творів.

Ліногравюра як різновид естампної графіки

Ліногравюра є різновидом високого друку, у якому зображення вирізується на поверхні лінолеуму та переноситься на папір за допомогою фарби. Ліногравюра є різновидом високого друку, у якому зображення формується шляхом вирізання композиції на поверхні лінолеуму та подальшого перенесення її на папір за допомогою друкарської фарби. Для цієї техніки характерні декоративна узагальненість, чіткість силуетних форм і контрастність зображення, що дозволяє досягати високої образної виразності навіть за мінімальної кількості художніх засобів. Завдяки цим особливостям ліногравюра є універсальною технікою, придатною як для створення поодиноких авторських творів, так і для розробки серійних графічних циклів [3, с. 39].

Історично ліногравюра виникла у XX столітті як доступніша альтернатива традиційному дереворитy, що було зумовлено появою нових матеріалів і прагненням художників до спрощення технологічного процесу без втрати художньої якості. Лінолеум, на відміну від дерева, є м’якішим і рівномірнішим за структурою матеріалом, що значно полегшує процес різьблення та дозволяє досягати плавніших ліній і чіткіших контурів. Саме ці властивості сприяли поширенню ліногравюри в художній освіті та професійній практиці.

Популярність ліногравюри пояснюється простотою обробки матеріалу, доступністю інструментів і можливістю багаторазового відтворення зображення без втрати композиційної цілісності. Серійність як одна з ключових ознак естампної графіки дає змогу художникові працювати з темою послідовно, розкриваючи її через варіативність мотивів, ритм форм і зміну композиційних акцентів. Пластичність лінолеуму дозволяє варіювати товщину штриха, характер лінії та фактуру поверхні, що забезпечує художню гнучкість і сприяє передачі емоційного настрою твору [10, с. 34].

Особливу роль у ліногравюрі відіграє контраст світлого і темного, який формує композиційну структуру аркуша та підсилює виразність зображення. Узагальнення форм і відмова від дрібних деталей сприяють створенню цілісного, лаконічного образу, що є характерною ознакою графічного мислення. Саме

завдяки цим якостям ліногравюра активно використовується для зображення архітектурних мотивів, пейзажів і міського середовища.

У сучасній художній практиці ліногравюра дедалі частіше поєднується з іншими графічними та живописними техніками. Використання кількох кольорових проходів, трафаретів, нетрадиційних підкладок і експериментальних фарб значно розширює образні можливості цієї техніки та сприяє формуванню індивідуальної авторської манери. Такий підхід дозволяє поєднувати класичні принципи естампної графіки з актуальними художніми тенденціями.

Як зазначає О. Жук, ліногравюра залишається актуальною у сучасному мистецькому просторі завдяки своїй доступності, пластичності матеріалу та здатності передавати емоційно насичені, узагальнені художні образи, що відповідає потребам сучасного художнього висловлювання [3, с. 73].

. Міський пейзаж як художній образ у графіці

Міський пейзаж у графічному мистецтві є одним із найбільш динамічних і змістовно насичених жанрів, оскільки поєднує в собі архітектурні форми, просторову організацію середовища та суб’єктивне сприйняття міста художником. На відміну від традиційного пейзажу, урбаністичний простір у графіці рідко постає як нейтральне тло; він набуває символічного значення і виступає носієм культурної пам’яті, історичних нашарувань та емоційного досвіду автора [4, с. 27].

У графічному мистецтві міський пейзаж часто вирізняється узагальненням архітектурних форм, акцентом на ритмі силуетів і контрасті світла й тіні. Лінія та пляма стають основними засобами передачі простору, атмосфери та характеру міста. Через спрощення деталей і підкреслення конструктивних елементів художник не лише фіксує зовнішній вигляд міського середовища, а й формує узагальнений образ, що відображає його особисте ставлення до зображуваного простору.

Важливою особливістю міського пейзажу є його здатність відображати часовий вимір. Архітектура, вуличні перспективи, фрагменти забудови

виступають своєрідними маркерами історичних епох і соціальних змін. Як зазначає В. Сидоренко, образ міста у мистецтві нерідко постає як метафора часу, пам’яті та внутрішнього стану автора, що надає графічному пейзажу глибшого філософського змісту [8, с. 64].

У сучасній графіці міський пейзаж дедалі частіше набуває рис авторського висловлювання. Художник відходить від документальної точності та зосереджується на передачі атмосфери місця, емоційного стану або короткої миттєвості, зафіксованої у просторі міста. Такий підхід дозволяє поєднувати реальні архітектурні мотиви з умовністю композиції та виразною графічною мовою.

Особливого значення у зображенні міського середовища набуває серійність. Створення циклу графічних робіт дає змогу розкрити образ міста послідовно, через різні ракурси, стани освітлення, часові й емоційні зміни. Серія дозволяє художникові не лише зафіксувати окремі фрагменти урбаністичного простору, а й вибудувати цілісний образ міста як живого, змінного середовища, наповненого індивідуальними смислами.

У контексті естампної графіки міський пейзаж особливо органічно поєднується з технікою ліногравюри, яка завдяки узагальненню форм, силуетності та контрастності сприяє створенню виразного, емоційно насиченого образу міста. Таким чином, міський пейзаж у графіці постає не лише жанром, а повноцінним засобом художнього осмислення урбаністичного простору, що поєднує індивідуальний досвід автора з культурним і історичним контекстом.

1.4. Серійність у графічному мистецтві

Серійність є однією з характерних форм організації художнього матеріалу в графічному мистецтві. На відміну від окремого автономного твору, серія

передбачає наявність кількох взаємопов’язаних аркушів, об’єднаних спільною тематикою, образною логікою, композиційними принципами або технічними прийомами. У межах серії окремі роботи не функціонують ізольовано, а вступають у діалог між собою, створюючи цілісне художнє висловлювання.

У мистецтвознавчій традиції серія розглядається як форма розгортання художньої ідеї в часі та просторі. Кожен аркуш може бути самодостатнім, однак повнота задуму розкривається саме в сукупності всіх елементів. Такий підхід дозволяє художнику глибше опрацювати тему, дослідити її з різних ракурсів, варіювати образні акценти та ритміку композицій.

Серійність особливо притаманна графічним технікам, зокрема естампу, ліногравюрі, офорту, літографії. Це зумовлено самою природою друкованої графіки, де повторюваність, тиражність і варіативність є невід’ємними складовими художнього процесу. Водночас серія не означає механічного повторення одного й того ж мотиву. Навпаки, вона передбачає свідоме чергування узагальнення та деталізації, ритмічні зміни композиційних центрів і пластичних акцентів.

Важливим аспектом серійності є внутрішня логіка побудови: послідовність аркушів, їхній взаємний масштаб, співвідношення світла і тіні, баланс мас та плям. Серія може бути побудована за принципом наростання емоційної напруги, контрасту або, навпаки, поступового заглиблення в тему. Таким чином, серійність стає не лише формальним прийомом, а способом художнього мислення.

У сучасній графіці серія часто використовується як інструмент авторського висловлювання, що дозволяє митцеві поєднати документальність і суб’єктивне сприйняття, реальний простір і його художню трансформацію. Саме в серії найповніше проявляється індивідуальний стиль художника, його здатність працювати з темою комплексно та концептуально.

1.5. Образ міста як простору пам’яті та ідентичності

Образ міста у мистецтві традиційно виходить за межі суто архітектурного зображення. Міський простір постає як складна система історичних нашарувань, культурних кодів та емоційних асоціацій. У цьому контексті місто може розглядатися як простір колективної пам’яті, де кожна будівля, вулиця або площа зберігає сліди минулих подій і людських переживань.

Міський пейзаж у графіці нерідко стає засобом осмислення локальної ідентичності. Через впізнавані мотиви художник формує образ місця, який резонує з досвідом глядача. Архітектурні об’єкти виконують не лише функцію композиційних елементів, а й виступають носіями символічного змісту, пов’язаного з історією та культурою конкретного міста.

Пам’ять у міському просторі має фрагментарний характер: вона проявляється у деталях, силуетах, ритмах забудови, світлотіньових контрастах. Художник-графік, працюючи з образом міста, здійснює відбір найбільш значущих елементів, узагальнюючи їх і надаючи їм нове емоційне звучання. У цьому процесі реальний простір трансформується в художній образ, що поєднує документальність і суб’єктивне бачення.

Особливе значення має зображення міста як живого організму, що постійно змінюється, але зберігає свою впізнаваність. Через графічні засоби художник може підкреслити сталість архітектурних форм або, навпаки, їхню крихкість і плинність. Таким чином, міський пейзаж стає засобом рефлексії над зв’язком часу, простору та людської присутності.

1.6. Авторський стиль у сучасній графіці

Авторський стиль у сучасній графіці формується на перетині індивідуального світогляду художника, технічних можливостей обраної графічної техніки та контексту сучасного мистецького процесу. Він проявляється у характері лінії, манері штрихування, побудові композиції, а також у способі узагальнення та інтерпретації зображуваного.

На відміну від академічних канонів, сучасна графіка надає художнику широку свободу у виборі засобів виразності. Авторський стиль не обмежується дотриманням усталених правил, а формується в процесі експерименту, пошуку власної візуальної мови. При цьому важливу роль відіграє свідомий вибір техніки, адже саме вона значною мірою визначає характер образу.

У графічних серіях авторський стиль проявляється особливо виразно, оскільки повторюваність мотивів і прийомів дозволяє глядачеві розпізнати індивідуальні риси художника. Узагальнення форм, ритміка композицій, робота з контрастом світла і тіні стають своєрідними маркерами авторської присутності.

Водночас авторський стиль не є статичним. Він розвивається разом із творчим досвідом митця, змінюється під впливом нових тем, матеріалів і художніх завдань. Саме тому серійні роботи можуть розглядатися як важливий етап формування та усвідомлення індивідуальної художньої мови.

РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПЦІЯ ТА ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

2.1. Концепція серії

Концепція серії ліногравюр «7 миттєвостей Полтави» ґрунтується на ідеї художнього осмислення міського простору через фіксацію коротких, емоційно насичених станів, що виникають у процесі безпосереднього сприйняття міста. У межах серії Полтава постає не лише як сукупність архітектурних об’єктів, а як живий урбаністичний організм, наповнений історичною пам’яттю, атмосферою та особистими асоціаціями автора.

Основою концепції є принцип вибірковості та фрагментарності. Кожна ліногравюра відображає окрему «миттєвість» — візуальний фрагмент міського середовища, зафіксований у певному емоційному або світловому стані. Такі миттєвості не претендують на повне документальне відтворення простору, натомість зосереджуються на передачі настрою, ритму та внутрішнього відчуття міста. Саме через фрагмент художник формує узагальнений образ Полтави як цілісного середовища.

Число сім у структурі серії має умовний і символічний характер, підкреслюючи завершеність циклу та логіку послідовного сприйняття. Серійність у даному випадку виступає не лише формальним об’єднанням окремих аркушів, а важливим художнім засобом, що дозволяє розкрити тему міського простору у розвитку, через зміну композиційних рішень, ракурсів і емоційних акцентів [9, с. 112].

Концепція серії також передбачає поєднання реального міського мотиву з авторською інтерпретацією. Архітектурні елементи, вуличні перспективи та фрагменти забудови зазнають узагальнення й стилізації, що дозволяє відійти від буквальної фіксації і зосередитися на художньому образі. Таким чином, Полтава у серії постає як простір пам’яті та особистого досвіду, а не лише як конкретне географічне місце.

Важливою складовою концепції є емоційна спрямованість робіт. Кожна ліногравюра відображає внутрішній стан автора, спровокований взаємодією з міським середовищем. Зміна світлотіньових контрастів, ритму форм і

композиційної структури створює відчуття руху та мінливості, що відповідає ідеї «миттєвості» як короткого, але змістовного моменту сприйняття.

Отже, концепція серії «7 миттєвостей Полтави» полягає у створенні цілісного графічного циклу, в якому через послідовність образів розкривається індивідуальне бачення міста. Серія поєднує документальні риси з емоційною інтерпретацією, традиційну техніку ліногравюри — з сучасним авторським підходом, що забезпечує її художню цілісність і концептуальну завершеність.

2.2. Композиційні та образні засоби серії ліногравюр

Композиційне вирішення серії ліногравюр «7 миттєвостей Полтави» ґрунтується на поєднанні принципів узагальнення, ритмічної організації площини та чіткого співвідношення мас і ліній. У кожному аркуші композиція вибудовується таким чином, щоб зосередити увагу глядача на ключовому образі, водночас зберігаючи цілісність просторової структури.

Важливу роль у композиції відіграє співвідношення позитивного та негативного простору. Контраст між вирізаними та незайманими ділянками лінолеуму формує виразну світлотіньову організацію, що є характерною особливістю ліногравюри як техніки високого друку. Саме завдяки цьому досягається чіткість силуетів і декоративна узагальненість форм, що підсилює емоційний вплив зображень.

Ритм у серії створюється за допомогою повторюваних лінійних мотивів, чергування вертикалей і горизонталей, а також варіювання густоти штриха. Архітектурні елементи міського середовища — фасади будівель, вікна, сходи, вуличні перспективи — трансформуються у ритмічні структури, які організовують площину аркуша та задають напрям руху погляду глядача. Ритмічна побудова сприяє відчуттю внутрішньої динаміки, навіть за умов статичної композиції.

Образна система серії базується на узагальненні реальних мотивів та їх художній інтерпретації. Конкретні міські локації не завжди подаються впізнавано, проте зберігають характерні риси, що дозволяє асоціювати їх із

Полтавою. Такий підхід забезпечує баланс між реальністю та умовністю, перетворюючи архітектурний мотив на образ-символ.

Композиційні акценти в кожній роботі досягаються шляхом контрасту масштабів, зміни ракурсу та варіювання щільності штриха. Використання низької або високої точки зору дозволяє підкреслити просторову глибину та надати зображенню відчуття занурення у міське середовище. При цьому простір не вибудовується за законами лінійної перспективи, а підпорядковується декоративній логіці площини, що відповідає виразним можливостям ліногравюри.

Особливе значення має лінія як основний виразний засіб. У серії вона виконує не лише конструктивну, а й емоційну функцію: різка, ламана лінія передає напруження та рух, тоді як плавні контури створюють відчуття спокою й врівноваженості. Зміна характеру лінії у межах серії підкреслює різноманіття настроїв, закладених у кожній «миттєвості».

Таким чином, композиційні та образні засоби серії «7 миттєвостей Полтави» спрямовані на створення цілісного художнього циклу, де кожен аркуш має самостійне значення, але водночас підпорядковується загальній концепції. Поєднання ритму, контрасту, узагальнення форм і виразної лінії забезпечує образну єдність серії та розкриває потенціал ліногравюри як засобу сучасного художнього висловлювання.

. Оформлення та експозиційне вирішення

Оформлення графічної серії відіграє важливу роль у цілісному сприйнятті творів. Стримане паспарту та нейтральні рами сприяють зосередженню уваги глядача на художньому образі та композиції [6, с. 88].

2.4. Вплив ручної роботи та фактури на сприйняття графічного твору

Ручна робота у графічному мистецтві відіграє ключову роль у формуванні емоційного та візуального сприйняття художнього твору. На відміну від

цифрових технологій, що прагнуть до максимальної уніфікації та точності відтворення, ручні техніки зберігають сліди фізичної взаємодії художника з матеріалом. Саме ці сліди — нерівності лінії, варіативність тиску, непередбачуваність результату — формують відчуття живої присутності автора у творі та підкреслюють його унікальний характер.

Фактура поверхні є одним із провідних виразних засобів у техніці ліногравюри. Нерівномірна структура лінолеуму, особливості різу та характер взаємодії фарби з основою створюють складну світлотіньову систему, яка не лише формує зображення, а й активно впливає на емоційне сприйняття композиції. Фактурність у цьому випадку стає не допоміжним, а смислотворчим елементом художнього образу.

Використання вручну створених фонів у поєднанні з акриловими фарбами розширює традиційні межі ліногравюри, вводячи в неї елементи експериментальної графіки. Такий підхід дозволяє досягти ефекту багатошаровості, коли фон перестає бути нейтральною площиною і перетворюється на активний компонент композиції. Пластична глибина фону вступає у взаємодію з чітким силуетом ліногравюрного зображення, створюючи напружений візуальний діалог між формою та фактурою.

Особливе значення ручна праця має у формуванні ритму графічного твору. Ритмічність штрихів, чергування мас чорного та білого, нерівномірність ліній сприймаються глядачем на інтуїтивному рівні, формуючи емоційний настрій композиції. Випадкові фактурні ефекти, що виникають у процесі друку, не руйнують цілісність образу, а навпаки — збагачують його, додаючи відчуття руху та живої енергії.

У контексті серійної графіки значення ручної роботи посилюється ще більше. Кожен відбиток, навіть за умови збереження єдиної композиційної схеми, має індивідуальні особливості: відмінності у щільності фарби, характері тиску, ступені проробки фактури. Ці відмінності створюють ефект варіативності всередині серії, що надає їй динамічності та живості. Серія сприймається не як

механічний набір однакових аркушів, а як цілісний процес художнього висловлювання.

Таким чином, ручна робота та фактура у ліногравюрі виступають не лише технічними аспектами виконання, а й важливими образотворчими засобами. Вони формують емоційний зміст твору, поглиблюють його художню виразність та підкреслюють авторський характер серії «7 миттєвостей Полтави».

2.5. Авторський експеримент у межах традиційної техніки ліногравюри

Сучасна графіка дедалі частіше демонструє прагнення художників до переосмислення традиційних технік через авторський експеримент. Ліногравюра, зберігаючи свою класичну основу як техніка високого друку, водночас відкриває широкі можливості для індивідуального трактування матеріалу, композиції та технологічного процесу.

Авторський експеримент у ліногравюрі може проявлятися у свідомому порушенні усталених технічних правил, поєднанні різних матеріалів, введенні нетипових фонів та використанні альтернативних способів друку. Такі прийоми дозволяють розширити виразні можливості техніки, зберігаючи при цьому її ідентичність та зв’язок із традицією.

У серії «7 миттєвостей Полтави» експериментальність проявляється у поєднанні класичного ліногравюрного різу з вручну створеними фонами, виконаними за допомогою акрилових фарб. Це дозволяє інтегрувати у графічний аркуш елементи живописної фактури, що збагачують зображення новими візуальними та емоційними відтінками.

Важливою складовою авторського експерименту є також робота з узагальненням форми та силуетністю зображення. Відмова від надмірної деталізації сприяє концентрації уваги глядача на основних композиційних акцентах і підсилює символічне звучання образів міського простору.

Таким чином, поєднання традиційної техніки ліногравюри з авторськими експериментальними прийомами дозволяє створити сучасну графічну мову, у якій класичні засади високого друку набувають нового звучання. Це підкреслює

актуальність ліногравюри у сучасному мистецькому процесі та її здатність до постійного оновлення.

2.6. Взаємодія аркушів серії та ефект цілісності

Серія «7 миттєвостей Полтави» розроблена так, щоб кожен аркуш міг сприйматися як самостійний, автономний образ, але водночас у межах всієї серії створював послідовний візуальний та емоційний ефект. Кожен аркуш, наче окрема сторінка в книзі, передає власний настрій, ритм та світлотіньову структуру, проте всі разом вони формують єдину композиційну мову. Завдяки повторюваним ритмічним мотивам, узагальненим силуетам архітектурних елементів та ретельно підібраній гармонії кольорів глядач підсвідомо відчуває зв’язок між окремими роботами та сприймає серію як цілісний, завершений цикл [5, с. 97].

Різні точки зору, варіації масштабів та ракурсів створюють відчуття «подорожі» по місту, де кожна ліногравюра — це нова «станція» сприйняття, новий емоційний епізод, що розкриває атмосферу конкретного урбаністичного простору. Перехід від одного аркуша до іншого немов відтворює рух глядача по вулицях Полтави: він ніби йде від однієї будівлі до іншої, від одного ракурсу до наступного, відчуваючи зміну світла, контрастів, настрою та ритму.

Такий підхід значно підсилює інтерактивний ефект сприйняття: глядач не просто дивиться на окремі роботи, він проходить певний «емоційний маршрут», переживає послідовність образів, що передають особисте сприйняття міського середовища автором. Серія таким чином працює не лише на рівні візуальної привабливості, а й на рівні емоційного залучення, формуючи унікальний досвід контакту з міським простором [5, с. 99].

Важливо зазначити, що ефект цілісності досягається не механічним повторенням мотивів, а свідомим варіюванням елементів: навіть якщо деякі графічні деталі повторюються, вони завжди інтегровані у новий контекст, мають різний масштаб, різну щільність штриха або змінене світлотіньове відображення.

Це створює відчуття природності та органічності серії, дозволяє уникнути монотонності та підкреслює художню свободу автора.

2.7. Використання повторів та контрастів у серії

Для того, щоб одночасно підкреслити єдність і різноманітність серії, у роботі застосовано методику повторів і контрастів. Повторювані графічні елементи — вікна, двері, сходові прольоти, вуличні ліхтарі — виконують роль своєрідних «ритмічних маркерів», які організують композицію і створюють відчуття структурованості серії. Ці повтори забезпечують візуальний зв’язок між аркушами та допомагають глядачеві орієнтуватися в просторі міста навіть через узагальнені символічні образи [6, с. 88].

Водночас варіації ракурсів, щільності штриха, масштабів та світлотіні формують динамічність та живість кожної ліногравюри. Контраст між більш деталізованими елементами та узагальненими формами створює ефект «глибини» та підкреслює центральні композиційні акценти, водночас дозволяючи відчувати цілісність серії навіть при розгляданні окремих аркушів.

Контрасти у серії мають і психологічний ефект: вони стимулюють глядача до активного сприйняття, змушують очі «подорожувати» по площині аркуша, переключатися між основними та другорядними образами, а також відчувати зміни настрою. Саме завдяки такому поєднанню повторів і контрастів кожен аркуш відчувається самодостатнім, але разом із тим органічно вписується у загальний наратив серії.

Технічні аспекти цього прийому також грають важливу роль. Наприклад, зміни тиску під час друку, різна насиченість фарби або відмінності у фактурі паперу створюють природні нюанси, які посилюють відчуття ритму та контрасту. Таким чином, художник не лише повторює мотиви, а керує їх сприйняттям, формуючи у глядача цілісне, але багатошарове емоційне враження від серії [6, с.

2.8. Вплив матеріалів на взаємодію між аркушами

Матеріали серії — щільний папір, акрилові фони, ПВХ-лінолеум та олійні фарби — відіграють ключову роль у створенні відчуття взаємозв’язку між аркушами та формуванні внутрішнього ритму серії. Наприклад, фактурні особливості паперу, нерівності поверхні лінолеуму та характерні сліди від різця формують своєрідну «ритмічну музику» поверхні, яка повторюється і водночас варіюється від одного аркуша до іншого.

Завдяки такому підходу глядач сприймає серію не лише на рівні композиційних або сюжетних відмінностей, а й на рівні внутрішнього ритму, фактурної гри та кольорової палітри. Можна сказати, що кожен аркуш «співає» у своїй тональності, а всі разом вони утворюють гармонійну «симфонію» міського простору.

Візуальний діалог між аркушами також підтримується через контрастні ефекти фону та основного зображення: світлі або насичені акрилові фони створюють своєрідний «звук» у композиції, який змінюється від аркуша до аркуша, формуючи відчуття мінливості міста. Таким чином, матеріали не лише виконують технічну функцію, а й стають активним виразним засобом, який впливає на сприйняття глядача та посилює цілісність серії [7, с. 121].

Особливо цікаво, що завдяки ручній фактурі та відмінностям у нанесенні фарби кожна робота має унікальні ритмічні та колірні нюанси. Ці відмінності водночас не руйнують єдності серії, а створюють відчуття живого, мінливого організму, в якому кожен аркуш є окремим «органом», що взаємодіє з іншими частинами системи. Такі матеріальні та технічні особливості дозволяють досягти глибокого емоційного залучення глядача та передати багатошарову атмосферу міського простору, що є ключовим завданням концепції серії.

ВИСНОВОК

Отже, що серія ліногравюр «7 миттєвостей Полтави» є комплексним поєднанням концептуальної і художньо-технічної складових. Концепція серії ґрунтується на фрагментарному та емоційно насиченому сприйнятті міського

простору, де Полтава постає не лише як архітектурний ансамбль, а як живий організм із власним ритмом і атмосферою. Композиційні та образні засоби серії — узагальнення форм, ритмічна організація площини, контраст позитивного та негативного простору, виразна лінія — забезпечують художню цілісність і підкреслюють емоційне наповнення кожного аркуша. Значну роль відіграють ручна робота та фактура, що формують відчуття присутності автора і додають динамічності та варіативності серії. Авторський експеримент у межах традиційної техніки ліногравюри розкриває нові можливості вираження, поєднуючи класичний різ із живописними елементами та узагальненими силуетами. У сукупності ці аспекти створюють сучасну графічну мову, у якій традиційні засади високого друку отримують оновлене, актуальне звучання, що дозволяє ефективно передавати індивідуальне бачення міста та його емоційний потенціал.

РОЗДІЛ 3. ТЕХНОЛОГІЧНА ЧАСТИНА

3.1. Підготовчий етап

Створення серії ліногравюр «7 миттєвостей Полтави» розпочалося з ґрунтовного підготовчого етапу, який мав на меті формування цілісного художнього задуму та визначення основних композиційних рішень. На цьому етапі було здійснено відбір референсного матеріалу міського середовища Полтави, що включав авторські фотографії та натурні замальовки. Особлива увага приділялася вибору характерних урбаністичних мотивів, архітектурних фрагментів і ракурсів, здатних передати атмосферу міста та його індивідуальні риси.

Зібрані фотографічні матеріали були проаналізовані з точки зору композиції, ритму та світлотіньових співвідношень. Після цього обрані зображення було роздруковано у масштабі майбутніх творів — 42×42 см, що відповідало запланованому формату серії. На роздрукованих зображеннях виконувалося ручне доопрацювання маркером: посилювалися контури, уточнювалися силуети, усувалися другорядні деталі та акцентувалися ключові композиційні елементи.

Наступним кроком стало перенесення підготовлених ескізів на лінолеум за допомогою копіювального паперу. Цей спосіб дозволив зберегти точність пропорцій та композиційну цілісність зображень, водночас залишаючи простір для подальших авторських коригувань у процесі різьби. Підготовчий етап заклав основу для послідовного та технічно продуманого виконання всієї серії.

3.2. Виконання ліногравюр

Основний етап роботи полягав у вирізанні зображень на лінолеумі відповідно до підготовлених композиційних схем. Процес різьби здійснювався вручну з використанням різців різного профілю, що дало змогу варіювати характер лінії та створювати різноманітні фактурні ефекти. Залежно від художнього задуму застосовувалися як широкі, узагальнені вирізи, так і тонкі лінійні штрихи.

Під час роботи над матрицями особливу увагу було приділено співвідношенню чорного і білого, ритмічній організації площини та силуетності форм. Узагальнення архітектурних об’ємів дозволило посилити декоративність

композицій і зосередити увагу на загальному емоційному образі міського простору. Водночас вибіркова деталізація окремих фрагментів допомогла підкреслити характерні риси зображених локацій.

Робота з лінолеумом вимагала ретельного планування кожного етапу, оскільки техніка ліногравюри не передбачає можливості виправлення помилок. Це сприяло зосередженості та продуманості художніх рішень, а також формуванню цілісної стилістики всієї серії.

3.3. Підготовка фону та процес друку

Важливим етапом створення серії стало формування фонових площин для кожної роботи. Фони виконувалися окремо від друкарських відбитків і мали самостійне художнє значення. Для цього використовувалися трафарети, вирізані вручну, які дозволяли контролювати форму та ритм кольорових плям.

Нанесення фону здійснювалося за допомогою акрилового спрею, що створювало м’які переходи кольору та фактурні ефекти. Такий підхід дав можливість поєднати графічну чіткість ліногравюри з живописною виразністю кольору. Кожен фон створювався індивідуально, з урахуванням настрою конкретної композиції та її образного змісту.

Після повного висихання фонових шарів відбувався друк ліногравюрних відбитків. Перенесення зображень здійснювалося за допомогою друкарського пресу, що забезпечило рівномірний тиск та якісне перенесення фарби на папір. Поєднання класичної техніки високого друку з експериментальним підходом до фону дозволило досягти цілісності образу та підсилити декоративний характер серії.

3.4. Особливості матеріалів і техніки

Використання лінолеуму як основного матеріалу для друкарських форм зумовило пластичність ліній та можливість вільної роботи з фактурою. Матеріал дозволив експериментувати з глибиною різьби та характером штриха, що позитивно вплинуло на художню виразність робіт.

Папір для друку був підібраний з урахуванням технічних вимог ліногравюри та особливостей багатошарового виконання. Його щільність забезпечувала витримування тиску пресу, а фактура сприяла виразному сприйняттю як друкарського відбитка, так і акрилового фону.

Застосування акрилового спрею та трафаретів розширило традиційні межі техніки ліногравюри та надало роботам індивідуального характеру. Поєднання різних матеріалів і технологічних прийомів сприяло створенню багатошарового образу міського пейзажу, у якому класична графічна мова взаємодіє з сучасними художніми засобами.

ВИСНОВОК

Технологічна реалізація серії «7 миттєвостей Полтави» поєднує класичну техніку ліногравюри з експериментальним використанням матеріалів та фону, що дозволяє досягти високої художньої виразності та точності композиції. Кожен етап – від підготовки ескізів до друку на готовому фоні – забезпечує органічне поєднання традиційних та сучасних підходів, підкреслюючи емоційний та образний зміст міського пейзажу. Висновок до розділу 4

У четвертому розділі було здійснено аналіз сприйняття та інтерпретації серії ліногравюр «7 миттєвостей Полтави» в контексті взаємодії художнього твору з глядачем і сучасним мистецьким середовищем. Розглянуто особливості рецепції серійної графіки, зокрема послідовний характер сприйняття та роль глядача у формуванні цілісного образу серії.

РОЗДІЛ 4. РЕЦЕПЦІЯ, ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СЕРІЇ

.1. Сприйняття графічної серії глядачем

Сприйняття графічного твору значною мірою залежить від досвіду глядача, його візуальної культури та особистих асоціацій. У випадку серійних графічних робіт процес сприйняття набуває послідовного характеру: глядач поступово занурюється в художній простір, порівнюючи окремі аркуші та вибудовуючи власну інтерпретацію цілісного образу.

Серія ліногравюр «7 миттєвостей Полтави» передбачає активну участь глядача у процесі прочитання образів. Впізнавані міські мотиви викликають асоціації з реальним простором, водночас художнє узагальнення та лаконічність графічної мови залишають простір для інтерпретації. Такий підхід сприяє формуванню індивідуального емоційного зв’язку між твором і глядачем.

Важливою складовою сприйняття є ритм експозиції. Послідовне розміщення робіт дозволяє сприймати серію як єдину розповідь, де кожна гравюра доповнює попередню, водночас зберігаючи автономність. Це формує відчуття цілісності та завершеності художнього висловлювання.

4.2. Інтерпретація міського простору в серії ліногравюр

Інтерпретація міського простору у графічній серії виходить за межі документального відтворення архітектури. У роботах серії «7 миттєвостей Полтави» місто постає як художній образ, сформований через призму авторського бачення та емоційного досвіду.

Вибір мотивів, композиційні скорочення та узагальнення форм спрямовані на виявлення характерних рис міського середовища. Архітектурні об’єкти не відтворюються з фотографічною точністю, а трансформуються у знакові образи, що передають атмосферу місця. Світлотіньові контрасти, ритм ліній та співвідношення мас слугують засобами створення образної цілісності.

Такий підхід дозволяє глядачеві сприймати місто не лише як фізичний простір, а як носій пам’яті та культурної ідентичності. Інтерпретація міського середовища в серії набуває узагальненого, майже метафоричного характеру, що відкриває можливості для різних прочитань.

4.3. Місце серії у сучасному графічному мистецтві

Серія ліногравюр «7 миттєвостей Полтави» може бути розглянута в контексті сучасних тенденцій розвитку графічного мистецтва, зокрема зростання інтересу до локальних тем і міського пейзажу. У сучасній графіці дедалі більшої актуальності набувають проєкти, спрямовані на осмислення конкретного місця, його історії та візуальної ідентичності.

Використання традиційної техніки ліногравюри в поєднанні з авторськими експериментами з фактурою та фоном свідчить про прагнення поєднати класичні графічні засоби з сучасним художнім мисленням. Це дозволяє серії функціонувати не лише як навчально-кваліфікаційна робота, а як самостійний мистецький проєкт.

Серійність, цілісність концепції та впізнаваність образів дають підстави розглядати серію як потенційний виставковий проєкт, здатний до подальшого розвитку та доповнення.

4.4. Перспективи подальшого розвитку творчого проєкту

Серія «7 миттєвостей Полтави» може стати основою для подальших творчих пошуків та розширення теми міського простору в графіці. Можливим напрямом розвитку є створення нових серій, присвячених іншим районам міста або зміні міського середовища в різні пори року та часи доби

Також перспективним є експеримент із масштабом і форматом, використання кольорових акцентів або поєднання ліногравюри з іншими графічними техніками. Участь серії у виставкових проєктах та культурних заходах сприятиме розширенню кола глядачів і поглибленню діалогу між художником і публікою.

ВИСНОВОК

Проаналізовано інтерпретацію міського простору як художнього образу, що поєднує впізнаваність реальних архітектурних мотивів із авторським

узагальненням і емоційним прочитанням. Визначено, що серія функціонує не лише як фіксація міського середовища, а як образна структура, здатна передавати культурну пам’ять і локальну ідентичність міста.

Окреслено місце серії у сучасному графічному мистецтві, де поєднання традиційної техніки ліногравюри з авторськими пошуками відповідає актуальним тенденціям звернення до локальної тематики та індивідуального художнього висловлювання. Визначено перспективи подальшого розвитку проєкту, зокрема можливості розширення серії, експозиційної реалізації та подальших творчих експериментів.

Таким чином, розділ підтверджує концептуальну завершеність серії «7 миттєвостей Полтави» та її потенціал як самостійного мистецького проєкту, здатного до подальшого розвитку в межах сучасної графічної практики.

РОЗДІЛ 6. ЕКОНОМІЧНА ЧАСТИНА

6.1. Економічне обґрунтування виконання серії ліногравюр

Серія ліногравюр «7 миттєвостей Полтави» є результатом поєднання творчої праці та технічних навичок. Середній час, витрачений на створення однієї ліногравюри, становив приблизно 18–20 годин, що включає підготовчий етап, виконання різу, пробні відбитки, корекцію деталей і остаточне оформлення. На виконання семи аркушів серії загалом витрачено близько 130 годин [1, с. 112].

За умовною мінімальною погодинною ставкою художника 100 грн за годину, трудові витрати становлять:

130 год × 100 грн = 13 000 грн

Такий розрахунок демонструє значущість часу та професійних навичок у створенні серії, підкреслюючи, що художній процес — це не лише натхнення, а й серйозне планування й витрати ресурсів [2, с. 88].

6.2. Розрахунок матеріальних витрат

Матеріальні витрати включають як основні матеріали, так і супутні інструменти та оформлювальні елементи:

ПВХ-лінолеум — 700 грн. Основний матеріал для різьби та друку, що забезпечує довговічність відбитків.

Олійна друкарська фарба — 500 грн. Забезпечує насиченість кольору та якість друку.

Папір для відбитків — 1 000 грн. Щільний папір витримує багатошаровий друк і створює якісну основу для графічного зображення.

Супутні матеріали (копіювальний папір, маркери, серветки) — 300 грн. Використовуються для підготовки ескізів та контролю процесу.

Зношення різців та інструментів — 500 грн. Враховує втрату гостроти інструментів та потребу у їх заміні.

Паспарту — 300 грн на одну роботу × 7 робіт = 2 100 грн. Паспарту забезпечує акуратне обрамлення та сприяє фокусуванню уваги на композиції [3, с. 45].

Рамки — 350 грн на одну роботу × 7 робіт = 2 450 грн. Рамки підкреслюють естетичну цілісність серії та забезпечують її презентаційні якості.

Балончики для задувки фону — 2 шт. по 370 грн = 740 грн. Використання балончиків дозволяє отримати багатошаровий фон і надати кожній ліногравюрі унікальні фактурні відтінки [4, с. 132].

Загальна сума матеріальних витрат:

700 + 500 + 1 000 + 300 + 500 + 2 100 + 2 450 + 740 ≈ 8 290 грн

6.3. Загальна собівартість серії

З урахуванням трудових та матеріальних витрат орієнтовна собівартість серії становить:

13 000 грн (трудові витрати) + 8 290 грн (матеріальні витрати) ≈ 21 290 грн

Такий показник дозволяє оцінити економічну доцільність створення серії та сформувати базу для визначення ціни творів для продажу або експонування на виставках.

6.4. Практичне значення економічного аналізу

Розрахунки витрат та собівартості серії дозволяють художнику не лише усвідомлювати власні витрати, а й планувати стратегію реалізації робіт. Знання точних витрат на матеріали та трудові години допомагає визначити рентабельність продажу, встановити оптимальні ціни та спланувати майбутні проєкти. Оформлення робіт у паспарту та рамки забезпечує презентаційну цінність серії, а використання балончиків для задувки фону розширює експресивні можливості ліногравюри та додає кожному відбитку унікальності.

Економічний аспект серії підкреслює професійний підхід художника до творчої діяльності, демонструючи баланс між творчою цінністю і фінансовою ефективністю.

ВИСНОВОК

Економічний аналіз створення серії ліногравюр «7 миттєвостей Полтави» показав, що реалізація проекту потребує значних часових, матеріальних та експериментальних ресурсів. На виконання семи робіт витрачено близько 130 годин праці та 8 290 грн на матеріали, включно з паспарту, рамками та спеціальними засобами для задувки фону. Ретельне планування трудових і матеріальних витрат забезпечує економічну доцільність проекту, дозволяє визначати рентабельність робіт, формувати обґрунтовану ціну та забезпечувати якісне оформлення серії. Поєднання економічного підходу з художніми експериментами підкреслює професійність автора та підтверджує, що сучасне графічне мистецтво передбачає комплексне поєднання творчості та планування ресурсів.

РОЗДІЛ 5. ОХОРОНА ПРАЦІ

5.1 Загальна характеристика умов роботи

Охорона праці — це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я та працездатності людини в процесі трудової діяльності. Основною метою охорони праці є

створення безпечних та сприятливих умов праці, запобігання виробничому травматизму та професійним захворюванням.

Правове регулювання охорони праці здійснюється на підставі законодавчих актів, серед яких найважливішими є:

- Конституція України;

- Кодекс законів про працю України;

- Закон України "Про охорону праці".

Ці акти встановлюють основні принципи охорони праці, права та обов'язки роботодавців і працівників, вимоги до безпеки на робочих місцях, порядок розслідування нещасних випадків та професійних захворювань.

Організація охорони праці на підприємстві включає:

Створення служби охорони праці, яка займається розробкою та впровадженням заходів щодо забезпечення безпеки праці.

Проведення інструктажів та навчання працівників з питань охорони праці.

Розробка та затвердження інструкцій з охорони праці для різних видів робіт.

Забезпечення працівників засобами індивідуального захисту.

Організація медичних оглядів для працівників, зайнятих на роботах з підвищеною небезпекою.

Проведення атестації робочих місць за умовами праці.

До основних заходів з охорони праці належать:

Забезпечення безпеки обладнання та робочих місць.

- Контроль за дотриманням технологічних процесів.

- Організація безпечного зберігання та використання хімічних речовин.

- Впровадження сучасних систем вентиляції та освітлення.

- Забезпечення надання першої медичної допомоги у разі нещасних випадків.

- Систематичний моніторинг умов праці та своєчасне усунення виявлених порушень.

Розслідування нещасних випадків проводиться спеціально створеною комісією, яка визначає причини і обставини інциденту, розробляє заходи щодо

недопущення подібних випадків у майбутньому. Облік нещасних випадків ведеться відповідно до встановлених законодавством норм і правил.

Психофізіологічні аспекти охорони праці включають адаптацію працівників до умов праці, забезпечення належного режиму праці та відпочинку, підтримання психологічного клімату в колективі. Соціально-психологічні аспекти спрямовані на запобігання стресам, конфліктам, професійним вигорянням та забезпечення соціальної підтримки працівників.

Виробниче середовище

Фізичні фактори:

- Температура, вологість, освітленість та вентиляція: Відповідність нормам мікроклімату на робочих місцях є ключовою для забезпечення комфортних умов праці. Занадто висока або низька температура, недостатнє освітлення чи неякісна вентиляція можуть негативно вплинути на працездатність та здоров'я працівників.

- Шум, вібрація та радіація: Надмірний шум та вібрація можуть спричинити професійні захворювання, такі як порушення слуху та вестибулярного апарату. Радіаційне випромінювання вимагає особливої уваги та захисних заходів.

Хімічні фактори:

- Концентрація шкідливих речовин у повітрі: Робота з токсичними речовинами передбачає наявність відповідних систем вентиляції та засобів індивідуального захисту, таких як маски, рукавиці та спецодяг.

Біологічні фактори:

- Контакт з мікроорганізмами та біологічними агентами: Для робіт, що передбачають ризик біологічного забруднення, необхідне дотримання санітарних норм та використання засобів захисту.

Під час виконання серії ліногравюр «7 миттєвостей Полтави» важливо дотримуватися правил охорони праці, щоб запобігти травмам і шкідливому впливу матеріалів.

5.2. Робота з лінолеумом та різцями

Лінолеум, який використовується для створення друкарських форм, при тривалому зберіганні або нагріванні може виділяти легкі органічні випаровування, що подразнюють дихальні шляхи та слизові оболонки очей. Це особливо актуально при роботі в невеликому приміщенні з недостатньою вентиляцією. Тому рекомендується забезпечити ефективний обмін повітря: встановити витяжку, працювати біля відкритого вікна або використовувати додаткові вентилятори.

Під час вирізання лінолеуму важливо дотримуватися таких правил безпеки:

тримати різець строго від себе, не направляти його на руку або тіло;

працювати на твердій, рівній поверхні, бажано з протиковзною підкладкою;

за потреби використовувати захисні рукавички, особливо при обробці дрібних деталей або при тривалому контакті;

уникати надмірного тиску на різець, щоб запобігти його зісковзуванню та порізам;

періодично перевіряти гостроту інструментів, бо тупий різець потребує більшої сили і збільшує ризик травм.

Крім фізичного захисту, важливим є і психофізіологічний аспект: монотонна робота з дрібними елементами лінолеуму може викликати втому очей, напруження рук і психологічний дискомфорт. Щоб уникнути перевтоми, рекомендується робити короткі перерви кожні 30–40 хвилин, виконувати вправи на розтягування кистей і плечей, а також переключати зір на віддалені об’єкти, щоб зменшити напруження очей.

5.3. Робота з фарбами та матеріалами для фону

Акрилові фарби та спреї для створення фонів при розпиленні виділяють леткі речовини, які можуть подразнювати дихальні шляхи та слизові оболонки очей. Тому роботу необхідно проводити у добре провітрюваному приміщенні або з використанням витяжної вентиляції. Важливими засобами індивідуального захисту є:

маска або респіратор для запобігання вдиханню фарбових аерозолів;

захисні окуляри або щиток для очей;

рукавички для запобігання контакту фарби зі шкірою.

Також необхідно дотримуватися гігієнічних правил: після роботи ретельно мити руки, уникати перенесення фарби на одяг та об’єкти побуту.

Особливу увагу слід приділяти організації робочого простору. Площа повинна дозволяти безпечне розташування трафаретів і спреїв, а поверхні та підлога — бути захищеними від фарби. Наявність підставок або спеціальних планшетів для фону допомагає уникнути перевантаження рук і спини, а також знижує ризик проливання фарби.

Психологічний аспект роботи з матеріалами полягає у збереженні концентрації та уникненні стресових ситуацій. Розпилення фарби вимагає точності, тому хаотичне або тісне розташування робочої площі може призвести до помилок, зайвих рухів і нервового напруження. Структуроване робоче місце, з чітким розташуванням балонів, трафаретів та аксесуарів, сприяє спокійній та продуктивній роботі.

Для зниження ризику інтоксикації та алергічних реакцій рекомендується чергування видів робіт: періодична зміна діяльності між різьбленням, розпиленням і відпочинком, а також регулярне провітрювання приміщення навіть під час коротких перерв. Це не тільки покращує фізичне самопочуття, а й підвищує концентрацію та точність художніх дій, що особливо важливо при виконанні серійних ліногравюр.

5.4. Організація робочого місця

Робоче місце художника, який працює над серією ліногравюр «7 миттєвостей Полтави», має бути організоване таким чином, щоб забезпечити максимально безпечні, комфортні та ефективні умови праці. Важливо, щоб усі інструменти були розташовані логічно та зручно для доступу, без зайвого нагромадження предметів, що може призвести до травм або падіння матеріалів. Наприклад, різці, ножі та інші гострі інструменти слід розміщувати у

спеціальних підставках або коробках, з чіткою позначкою їх призначення, щоб уникнути випадкового контакту з руками під час роботи.

Поверхня робочого столу повинна бути рівною, стійкою та достатньо просторою для розміщення лінолеуму, аркушів паперу та матеріалів для фону. Використання спеціальних підкладок або килимків допомагає захистити стіл від пошкоджень, фарби та порізів, а також запобігає ковзанню інструментів під час різьби.

Підлога навколо робочого місця має бути сухою, чистою та без розлитих фарб чи залишків матеріалів, щоб уникнути слизьких ділянок і падінь. Рекомендується періодично прибирати робочий простір, видаляти пил та дрібні частки лінолеуму, які можуть накопичуватися під столом та ставати джерелом травм або алергічних реакцій.

Наявність аптечки першої допомоги у робочій зоні є обов’язковою. Вона повинна містити перев’язувальні матеріали, антисептики, засоби для обробки порізів та невеликий інструмент для швидкої допомоги при незначних травмах. Це дозволяє миттєво реагувати на порізи від різців, лінолеуму або інші побутові пошкодження.

Також важливо організувати робоче місце з урахуванням ергономіки. Стілець і стіл повинні відповідати росту художника, щоб запобігти перенавантаженню спини, шиї та плечей. Робота повинна бути організована таким чином, щоб руки та плечі перебували у природному положенні, а ноги мали опору, що зменшує втому під час тривалих робочих сесій. Освітлення робочого місця має бути достатньо яскравим, без різких тіней і засліплюючих відблисків, щоб забезпечити точність у проробці деталей та зменшити напруження очей.

Важливим елементом організації є правильна вентиляція. Робоче приміщення має бути обладнане як природною вентиляцією (відкриті вікна), так і при необхідності — місцевими витяжками або повітроочисними системами, особливо при роботі з акриловими спреями та іншими матеріалами, які виділяють леткі сполуки.

5.5. Загальні рекомендації з безпечної роботи

Для забезпечення безпеки та збереження здоров’я художника рекомендується дотримуватися ряду правил, що стосуються безпечного користування інструментами, матеріалами та організації робочого процесу.

По-перше, необхідно правильно користуватися ножами, різцями та іншими гострими інструментами: тримати їх від себе, працювати на стійкій поверхні, не прикладати надмірну силу та за потреби використовувати захисні рукавички. Навіть короткі або легкі порізи можуть призвести до інфекцій або серйозніших травм, якщо не дотримуватися правил.

По-друге, слід уникати вдихання фарб та випарів лінолеуму. Використання захисних масок, респіраторів або рукавичок є обов’язковим, особливо при роботі з акриловими спреями або фарбами, що розпилюються. Після закінчення робочої сесії руки та відкриті ділянки шкіри слід ретельно мити, а робоче приміщення провітрювати.

Третій аспект — організація режиму праці та відпочинку. Робота з ліногравюрою передбачає тривалі сесії, тому важливо робити регулярні перерви для розминки рук, плечей та очей. Це зменшує ризик розвитку м’язової втоми, напруження очей та професійного перевантаження. Рекомендується кожні 40–60 хвилин робити коротку паузу, виконувати легкі вправи на розтягнення кистей та спини, а також давати очам відпочинок від концентрації на дрібних деталях.

По-четверте, необхідно підтримувати чистоту та порядок на робочому місці. Матеріали, інструменти та відходи повинні зберігатися у визначених місцях, щоб уникнути травм та безладдя. Ретельне прибирання робочої зони також зменшує накопичення пилу та дрібних часток лінолеуму, що може викликати подразнення дихальних шляхів.

Крім того, слід дбати про психофізіологічний комфорт: робота повинна бути організована так, щоб уникати перевантаження, стресів та емоційного виснаження. Позитивний психологічний клімат, зручне робоче місце та

дотримання режиму праці сприяють підвищенню продуктивності та якості виконання серії ліногравюр.

Таким чином, дотримання комплексних заходів безпеки та загальних рекомендацій дозволяє створювати твори високої художньої якості, зберігаючи здоров’я та працездатність художника протягом тривалого часу [8, с. 134].

5.6. Ергономіка та психологічний комфорт художника під час роботи

Ергономіка та психологічний комфорт є невід’ємною складовою безпечної та ефективної роботи художника, особливо при виконанні серійних творів, таких як ліногравюри «7 миттєвостей Полтави». Тривалі робочі сесії вимагають правильного розташування робочого місця, оптимальної організації інструментів та врахування фізіологічних і психологічних потреб художника.

По-перше, ергономічне розташування меблів та інструментів дозволяє знизити ризик розвитку м’язової втоми, болю у спині, шиї та плечах. Робочий стіл має бути достатньо високим, щоб руки могли рухатися природно, а кисті не напружувалися під час різьби. Стілець повинен мати регульовану висоту, спинку та підлокітники для підтримки правильної постави, а стопи художника повинні повністю стояти на підлозі або на підставці для ніг.

По-друге, правильне освітлення робочої зони є критично важливим для зорового комфорту та точності роботи. Рекомендовано комбінувати загальне рівномірне освітлення з локальним направленим світлом на робочу поверхню. Світло не повинно створювати різких тіней або відблисків, щоб уникнути перевтоми очей та помилок при проробці деталей ліногравюр.

По-третє, психофізіологічний комфорт залежить від чергування навантаження та відпочинку. Тривала концентрація на дрібних деталях та ритмічних елементах може призвести до перевтоми очей, напруження м’язів кистей і рук, а також психологічної втоми. Тому рекомендується робити короткі перерви кожні 40–60 хвилин, виконуючи вправи на розтягування кистей, плечей, шиї та спини. Відпочинок повинен включати відновлення зорового фокусу:

відведення погляду від аркуша на відстань, фокусування на об’єктах у кімнаті або на вулиці.

По-четверте, важливим аспектом є створення психологічно комфортного середовища. Робоче місце має бути чистим та охайним, з мінімумом відволікаючих факторів. Приємне для ока оформлення приміщення, організація кольорової палітри та доступ до природного світла сприяють підвищенню настрою та концентрації. Збереження позитивного емоційного стану важливе для творчого процесу, адже психоемоційний дискомфорт може призводити до помилок, втрати мотивації та зниження якості виконання серії.

По-п’яте, ергономіка включає також раціональне розташування матеріалів та інструментів. Часто використовувані предмети слід тримати в межах прямого доступу, а важкі або великі матеріали — на зручних полицях або підставках. Це знижує ризик перенавантаження рук, плечей та спини під час нахилів та підйомів.

Крім фізичних аспектів, психологічний комфорт включає планування робочого процесу. Чітка структура виконання етапів — від підготовки ескізів до друку та оформлення — зменшує стрес, дозволяє слідкувати за прогресом і підвищує ефективність. Використання чек-листів або планів виконання робіт допомагає організувати процес і запобігти хаотичності, яка часто веде до нервового перенапруження.

Нарешті, важливо враховувати вплив акустичного середовища. Тривалий шум або різкі звуки можуть підвищувати стрес і знижувати продуктивність. Тому рекомендується організувати робочий простір у тихій кімнаті або використовувати захисні навушники, якщо умови не дозволяють уникнути зовнішніх подразників.

Таким чином, дотримання принципів ергономіки та психологічного комфорту сприяє не лише збереженню фізичного здоров’я художника, а й підвищенню продуктивності, точності та якості виконання серії ліногравюр. Оптимальне поєднання фізичної безпеки та психологічної стабільності створює

умови для творчої концентрації, дозволяє художнику повністю реалізувати концептуальні та технічні ідеї, забезпечуючи високу художню цінність серії.

ВИСНОВОК

Дотримання правил охорони праці під час створення ліногравюр є обов'язковим для збереження здоров'я та безпеки художника. Організація робочого місця, вентиляція, захисні засоби та правильне поводження з інструментами і матеріалами дозволяють виконувати творчий процес ефективно та без ризику для здоров'я.

ВИСНОВОК

У магістерській кваліфікаційній роботі здійснено комплексне художньо-теоретичне осмислення міського пейзажу у графічному мистецтві на прикладі серії ліногравюр «7 миттєвостей Полтави». У процесі дослідження було поєднано аналітичний розгляд історичних і сучасних підходів до зображення міського простору з практичним створенням авторської серії графічних творів.

У ході роботи підтверджено актуальність звернення до теми міста як художнього образу, що поєднує архітектурні, культурні та емоційні складові. Міський пейзаж у сучасній графіці постає не лише як зображення середовища, а

як носій пам’яті, ідентичності та особистого досвіду митця. Полтава у серії ліногравюр осмислюється як багатовимірний образ, у якому поєднуються історичні нашарування, ритм сучасного життя та індивідуальне авторське сприйняття простору.

Аналіз творчих аналогів і теоретичних джерел дозволив визначити основні тенденції розвитку графічного мистецтва, зокрема зростання інтересу до серійності, експерименту з матеріалом та поєднання традиційних технік із сучасними художніми підходами. Було встановлено, що серійність у графіці сприяє глибшому розкриттю теми, дозволяє розгорнути образ у часі та створити цілісне художнє висловлювання.

У процесі виконання серії «7 миттєвостей Полтави» реалізовано принцип серійної побудови як основи концепції. Кількість робіт у серії зумовлена символічним значенням числа сім, що асоціюється з завершеністю, циклічністю та цілісністю, і водночас дозволяє представити різні емоційні стани міського простору. Кожен аркуш функціонує як самостійний твір, але у взаємодії з іншими формує єдиний художній наратив.

Художньо-образні засоби серії ґрунтуються на узагальненні форм, силуетності та активному використанні контрасту чорного і білого. Такий підхід сприяє концентрації уваги на ключових просторових і композиційних елементах, підсилює емоційне звучання образів і дозволяє уникнути надмірної описовості. Ліногравюра як техніка високого друку продемонструвала здатність до виразної інтерпретації міського пейзажу та створення пластично насиченого образу.

Важливою складовою художнього рішення стало використання експериментальних фонів, створених вручну з застосуванням нетрадиційних матеріалів. Поєднання чіткої різьбленої форми з живою, нерівномірною фактурою фону посилило декоративність і глибину композицій, а також вплинуло на сприйняття робіт глядачем. Ручна робота та матеріальність відбитку відіграють ключову роль у формуванні емоційного контакту з твором, підкреслюючи унікальність кожного аркуша.

Оформлення серії у світле сіре паспарту та стримані рами сприяє цілісному експозиційному сприйняттю робіт, не відволікаючи увагу від графічної мови творів. Таке рішення підкреслює концептуальну єдність серії та відповідає сучасним вимогам до виставкової подачі графічних робіт.

У результаті виконання магістерської кваліфікаційної роботи досягнуто поставленої мети та виконано всі завдання дослідження. Створена серія ліногравюр підтверджує можливість актуального осмислення міського пейзажу засобами традиційної графічної техніки з використанням експериментальних підходів. Отримані результати можуть бути використані у подальшій творчій діяльності, виставкових проєктах, а також у навчальному процесі з дисциплін образотворчого та графічного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

стровський Г. Основи графічного мистецтва. – Київ: Мистецтво, 2015. – 240 с.

етрова Л. Графіка у сучасному образотворчому мистецтві. – Харків: ХНУМ, 2018. – 192 с.

ук О. Ліногравюра: техніка, практика, експеримент. – Львів: Літера, 2020. – 160 с.

идоренко В. Міський пейзаж у графічному мистецтві. – Київ: Академія мистецтв, 2017. – 128 с.

амах А. Композиційні принципи у графіці. – Дніпро: ДВНЗ, 2016. – 144 с.

ваненко М. Естампна графіка: теорія і практика. – Харків: Основа, 2019. – 208 с.
стровський Г. Світло і ритм у графічному мистецтві. – Київ: Мистецтво, 2014. – 112 с.
идоренко В. Міський простір як художній образ. – Київ: Академія мистецтв, 2018. – 96 с.
оваленко Н. Серійність у сучасній графіці. – Львів: Літера, 2019. – 136 с.
каченко І. Сучасні тенденції естампної графіки. – Харків: ХНУМ, 2021. – 144 с.
ондаренко Ю. Теорія композиції в образотворчому мистецтві. – Київ: Образотворче мистецтво, 2013. – 256 с.
равченко Т. Техніки лінійного малюнка та графічні прийоми. – Львів: Арт-Культура, 2017. – 184 с.
емченко П. Мистецтво графіки: історія та сучасність. – Харків: Фоліо, 2016. – 220 с.
исенко А. Проблеми сучасної графіки. – Київ: Наукова думка, 2020. – 200 с.
натюк С. Урбаністичний пейзаж у мистецтві XX–XXI ст. – Одеса: Музей сучасного мистецтва, 2018. – 152 с.
арченко В. Пейзаж як умовний художній образ. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2015. – 128 с.
ерненко З. Естамп: традиції та інновації. – Київ: АртЕкспрес, 2019. – 176 с.
уденко О. Основи графічної композиції. – Дніпро: ДВНЗ, 2014. – 148 с.
авчук І. Проблеми виразності у графічному мистецтві. – Харків: Основа, 2018. – 202 с.
едорова М. Методи художнього дослідження в графіці. – Київ: Наукова думка, 2021. – 184 с.
евченко П. Авторські техніки у сучасному мистецтві. – Львів: АртСтудія, 2020. – 210 с.
озак Г. Техніка лінограв'юри: майстерність і практика. – Харків: Креатив, 2017. – 168 с.
илипенко В. Урбаністична графіка: теорія і практика. – Київ: Образ, 2019. – 192 с.
околов А. Естампні техніки у XXI столітті. – Москва: МГХПА, 2021. – 224 с.
ойко Л. Графічні матеріали та інструменти. – Одеса: АртЛаб, 2016. – 156 с.
аниленко С. Художні засоби графіки. – Львів: Арт-Книга, 2018. – 176 с.
аксименко Т. Психологія кольору у графічних творах. – Київ: Наука,

лейник Н. Архітектурний пейзаж у сучасному мистецтві. – Харків: Основа, 2015. – 198 с.
оманенко Ю. Візуальна культура міста. – Київ: Академія, 2017. – 212 с.

арасенко І. Сучасні підходи до урбаністичного зображення. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2022. – 160 с

ДОДАТКИ

